

Cesta exlibris – ze středověku k současným přehlídkám moderních exlibris

- Pojem „ex libris“ pochází z latiny a znamená „z knih“. Z tohoto slovního spojení vzniklo označení **exlibris** nebo **ex libris**.
- Ex libris, jinak také knižní značka, je drobný grafický lístek určený k vlepení do knihy na její přední příděšť tak, aby označoval jejího majitele. Toto původní poslání ex libris sahá hluboko do historie, kdy pořízení knih bylo velmi nákladné, a tak si je jejich majitelé pečlivě označovali. A právě k tomu byla exlibris užívána.
- Od vzniku prvních tištěných ex libris v 15. století až po současnost prošla knižní značka změnami souvisejícími s vývojem grafických technik i s vývojem společnosti. Nejprve vznikla ex libris heraldická, erbová pro potřeby šlechty a církve a tato podoba zůstává ex libris až do druhé poloviny 19. století. Zlom nastává až v roce 1868, kdy Josef Mánes (1820–1871) vytvořil novátorsky pojaté ex libris pro průmyslníka a sběratele Vojtěcha rytíře Lannu (1836–1909), a uplatnil zde námět vyjadřující *osobní* postoj majitele knihy. Mánesovo ex libris se označuje jako první česká moderní knižní značka.
- S hnutím za obrodu krásné knihy na konci 19. a na začátku 20. století se stalo módou sbírat krásné knihy a nechat si pro ně vyrobit ex libris od oblíbených a uznávaných autorů. A od toho již nebylo daleko k přerodu ex libris z funkční grafiky ke grafice osobní prezentující svého majitele ve společnosti. Moderní ex libris, jak jej většinou známe dnes, již nebylo určeno primárně pro vlepování do knih, ale stal se z něj žádaný sběratelský artikl. Tvorba ex libris se vyvinula ve specifický umělecký obor, kde se uplatňují všechny známé originální grafické techniky a reprodukční postupy.
- V roce 1918 pak byl založen Československý spolek sběratelů a přátel ex libris, který dodnes sdružuje sběratele, autory a zájemce o ex libris. Právě mnohatisícové sbírky členů tohoto spolku se staly později základem mnohých velkých sbírek exlibris v našich paměťových institucích. Největší sbírku exlibris spravuje Památník národního písemnictví. Druhou největší vlastní Knihovna Národního muzea.
- Tradice konání trienálních výstav byla položena už v roce 1971 s přispěním Klubu přátel výtvarného umění v Chrudimi. Po převodu fondů Kabinetu ex libris do Památníku národního písemnictví v roce 1991 se na tento zvyk volně navázalo a dodnes se ze strany sběratelů, výtvarných umělců i veřejností těší velkému zájmu. Unikátní celostátní pravidelná přehlídka současné tvorby drobné grafiky konané v tříletých intervalech poskytuje možnost sledovat vývoj a moderní umělecké tendence v tomto grafickém žánru a napomáhá k popularizaci celého sběratelského oboru.

Základní druhy ex libris

Heraldické ex libris – majitel je prezentován erbem

Iipse sibi – ex libris, které si autor vytvoří sám pro sebe

Mluvicí ex libris (Omen nomen) – motiv vystihuje jméno majitele, např. čtoucí smrtka na exlibris pro Josefa Smrtku

Profesní ex libris – vztahuje se k profesi majitele

Typografické ex libris – motiv je tvořen jen písmem, nápisem, též písmové exlibris

Unikátní ex libris – jen v jednom exempláři, nejčastěji malované přímo do knihy

Univerzální ex libris – předtištěný obrázek s prostorem pro vepsání jména majitele

Nepravé ex libris – motiv použitý na exlibris bez vědomí autora, s přitištěným textem